

Rozdział VI

KONCEPCJE PRAWA RZECZOWEGO W PRACACH NAD NOWYM KODEKSEM CYWILNYM

1. Stan prac nad nowym Kodeksem cywilnym

Rozporządzeniem Rady Ministrów z 22 kwietnia 2002r. utworzono Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego działającą przy Ministrze Sprawiedliwości. Komisja zgodnie z §8 rozporządzenia, ma za zadanie: „1) przygotowywanie założeń i ogólnych kierunków zmian w prawie cywilnym, prawie rodzinnym i prawie gospodarczym prywatnym, 2) opracowywanie założeń oraz projektów o podstawowym znaczeniu dla systemu prawa cywilnego, rodzinnego i gospodarczego prywatnego z uwzględnieniem zadań wynikających z harmonizacji prawa polskiego z prawem europejskim.” Strukturę organizacyjną, skład i sposób powołania członków Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego określają §§2-3 tego rozporządzenia. W skład Komisji wchodzi przewodniczący, zastępca przewodniczącego, członkowie i sekretarz. Przewodniczący Komisji mianowany jest przez Prezesa Rady Ministrów na wniosek Ministra Sprawiedliwości. Członkowie Komisji, w tym zastępca przewodniczącego mianowani są na wniosek Ministra Sprawiedliwości przez Prezesa Rady Ministrów, po zasięgnięciu opinii przewodniczącego Komisji. Liczba członków Komisji Kodyfikacyjnej liczy od 8 do 14, wybieranych spośród wybitnych przedstawicieli nauki i praktyki prawa cywilnego, rodzinnego i gospodarczego prywatnego. Na podstawie §4 rozporządzenia wszyscy członkowie Komisji powoływani są na czas oznaczony nie dłuższy niż 4 lata. Organizację pracy Komisji regulują §§6-9 rozporządzenia. Przewodniczący ma możliwość tworzenia zespołów problemowych złożonych z członków Komisji. Zespoły opracowują projekty założeń ustaw i gotowe projekty ustaw przydzielone przez przewodniczącego. Zadania zespołów problemowych mogą być wykonywane również przez

innych przedstawicieli nauki prawa i praktyki prawniczej, przedstawicieli organizacji zawodowych, społecznych i gospodarczych nie wchodzących w skład Komisji. Dalsze losy założeń i projektów opracowanych w Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego określają §§10-11 rozporządzenia. Projekty rozwiązań normatywnych przyjętych na łonie Komisji przekazywane są Ministrowi Sprawiedliwości. Założenia i ogólne kierunki zmian opracowywane przez Komisję przekazane Ministrowi Sprawiedliwości, dalej kierowane są do przedstawienia Radzie Ministrów. O dalszych pracach legislacyjnych w Radzie Ministrów, Senacie i Sejmie Minister Sprawiedliwości informuje przewodniczącego Komisji. Rozporządzenie w sprawie utworzenia Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego weszło w życie z dniem 1 lipca 2002r.⁶³⁹ Na podstawie przywołanego rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 2002r. to Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego jest oficjalnym podmiotem odpowiedzialnym za prace nad reformą prawa cywilnego i ewentualne prace nad projektem nowego Kodeksu cywilnego.

Zapoczątkowany zarys reformy prawa cywilnego dokonała Komisja ds. Reformy Prawa Cywilnego, której pierwszym Przewodniczącym był prof. W. Czachórski, a jej kontynuatorką jest dzisiejsza Komisja Kodyfikacyjna.⁶⁴⁰ Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego została utworzona uchwałą Rady Ministrów nr 109/96 z 17 września 1996r. Rozpoczęła działalność 5 grudnia 1996r wraz z przewodniczącym Prof. Zbigniewem Radwańskim. Do zadań pierwszej Komisji Kodyfikacyjnej należało przygotowywanie projektów ustaw o szczególnym znaczeniu w systemie prawa cywilnego, rodzinnego i gospodarczego. W szczególności w spektrum jej działalności znalazły się zmiany kodeksy cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego, postępowania cywilnego oraz kodeksy handlowego w aspekcie harmonizacji polskich przepisów z ustawodawstwem Unii Europejskiej w perspektywie przyszłego członkostwa. Minister Sprawiedliwości mógł przedstawiać Komisji inne projekty aktów prawnych w celu zgodności w powyższymi zasadami.⁶⁴¹

Obecna Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego jest bezpośrednim sukcesorem Komisji z 1996r., odrębna jest natomiast podstawa prawna jej utworzenia. Komisja Kodyfikacyjna z 1996r. uznała, że jej prace nie będą zmierzały do wydania nowego Kodeksu

⁶³⁹ Rozporządzenie Rady Ministrów z 22 kwietnia 2002r. w sprawie utworzenia, organizacji i działania Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego, Dz. U. 2002r., Nr 55, poz. 476, z. zm. ; obsługa organizacyjna i finansowanie prac Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego dalej w §12-14 powyższego rozporządzenia.

⁶⁴⁰ M. Wróbel, *Główne założenia projektu Kodeksu cywilnego*, „Monitor prawniczy” 2007, nr 13, s. 738.

⁶⁴¹ Z. Radwański, *Trzy lata działalności Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego*, „Państwo i Prawo” 2000, z. 4, s. 3.

cywilnego i Kodeksu postępowania cywilnego. Komisja ta przewidywała uzupełnienie, modyfikację prawa cywilnego i jego dostosowanie do światowych standardów prawnych, ze szczególnym uwzględnieniem dyrektyw Unii Europejskiej. Uznano Kodeks cywilny z 1964r. za posiadający wysokie walory merytoryczne, mogący służyć za podstawę polskiego prawa prywatnego.⁶⁴² Przewodniczącym Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego od 1997r. do 14 listopada 2010r. był Prof. Zbigniew Radwański. Kadencja Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego w latach 2002-2006 polegała na pracach w zakresie nowelizacji Kodeksu cywilnego, przystosowaniu go do prawa Unii Europejskiej i Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997r. Prace podejmowano również w dziedzinie najnowszych praktyk dotyczących obrotu gospodarczego i projektów niektórych ustaw cywilnych. Komisja przygotowywała opinie o projektach ustaw zaliczanych do prawa prywatnego tworzonych przez podmioty inne niż Ministerstwo Sprawiedliwości.⁶⁴³ Druga Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego oparła się początkowo za założeniu pierwszej kadencji i przez pewien okres kontynuowała tak wyznaczoną działalność legislacyjną. Na obradach Komisji 22 stycznia 2004r. poświęconych ustaleniu planu działań w drugiej połowie kadencji, przyjęto postulat o rozważeniu koncepcji nowego Kodeksu cywilnego, ewentualnie też nowego Kodeksu postępowania cywilnego. Przy pracach tych, miano nie zaniedbywać już przyjętych do realizacji prac legislacyjnych. Prace nad nowym Kodeksem cywilnym miały polegać na ustaleniu jego założeń, zakresu, struktury wewnętrznej oraz relacji do norm cywilnoprawnych pozakodeksowych. Prace nie miałyby przybrać formy gotowych przepisów prawnych, a jedynie na przedstawieniu ogólnej wizji nowego Kodeksu cywilnego, tudzież Kodeksu postępowania cywilnego, zaprezentowanych pod koniec drugiej kadencji Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego.⁶⁴⁴ Komisja Kodyfikacyjna pod przewodnictwem prof. Zbigniewa Radwańskiego już w 2004r. obrała kierunek prac w stronę opracowania nowego Kodeksu cywilnego, postulując rozpoczęcie dyskusji nad jego przyszłymi założeniami. Podawane argumenty przemawiające za nową kodyfikacją to przykład innych państw postsocjalistycznych, które rozpoczęły prace kodyfikacyjne, a nawet uchwały nowe kodeksy. Prof. Radwański w tym czasie stał na stanowisku, że polski Kodeks cywilny zachował dość dużo klasycznych instytucji cywilnych, lecz w okrojonej postaci. Ulepszono

⁶⁴² Z. Radwański, *Założenia dalszych prac kodyfikacyjnych na obszarze prawa cywilnego*, „Państwo i Prawo” 2004, nr 3, s. 5.

⁶⁴³ Z. Radwański (red.) *Zielona Księga Optymalna wizja Kodeksu Cywilnego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa Ministerstwo Sprawiedliwości 2006, s. 9.

⁶⁴⁴ Z. Radwański, *Założenia dalszych prac...*, s. 6-7.

go znacznie dzięki nowelizacjom przystosowującym do funkcjonowania w nowym ustroju. Możliwość adaptacyjna tak poprawionego Kodeksu uznał za coraz mniejszą, z kilku powodów. Po pierwsze nastąpił postęp technologiczny, a nowe wartości w Unii Europejskiej wymagają bardziej zaawansowanych rozwiązań. Jako przykład podaje nowy kodeks w Słowenii z 2001r. zastępujący kodeks zobowiązań Jugosławii z 1978r.⁶⁴⁵

Prace nad założeniami przyszłego Kodeksu cywilnego rozpoczęto od sporządzania postulatów *de lege ferenda* zgrupowanych w tzw. Zielonej Księdze. W dokumencie tym przygotowywanym od marca 2005r. zawarte zostały założenia przeznaczone do wykorzystania w nowym Kodeksie, bądź mające być użyte w dalszych pracach nad modernizowaniem aktualnego Kodeksu cywilnego.⁶⁴⁶

Zielona Księga zatytułowana „Optymalna wizja Kodeksu cywilnego w Rzeczypospolitej Polskiej” została przygotowana i opublikowana w 2006r. w formie książkowej i elektronicznej. Jej wydanie zbiegło się z końcem 4-letniej kadencji Komisji. We wstępie do zasadniczej treści Zielonej Księgi stwierdzano, że dokument ten ma rozpocząć dyskusję nad kształtem i funkcją Kodeksu cywilnego w polskim systemie prawnym. Kwestią wtórną miało być ustalenie czy prace organizowane będą w kierunku wydania nowego Kodeksu cywilnego, czy też poprzez rekodyfikację Kodeksu z 1964r. Postulowano, aby nowy Kodeks opierał się w na systemie pandektowym jak obecny.⁶⁴⁷ W zakończeniu Zielonej Księgi z 2006r. roztrząsa się argumenty przeciwko pracom nad nowym Kodeksem Cywilnym, jak też przedstawia głosy aprobujące. Szczególnie istotne w kwestii nowego Kodeksu dla Komisji jest stanowisko przewidujące opracowanie nowego Kodeksu wychodzące z Rady Legislacyjnej przy Prezesie Rady Ministrów w raporcie z 2006r o tworzeniu prawa.⁶⁴⁸ Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego w zakończeniu Zielonej Księgi poparła tą tezę, stwierdzając, że *nie da się w pełni zrealizować postulatu przywrócenia Kodeksowi Cywilnemu właściwej mu roli podstawowego aktu prawnego dla prawa prywatnego i zapobiec dalszemu procesowi dekodyfikacji prawa cywilnego, a także doprowadzić do wewnętrznej spójności tego systemu prawnego – bez stworzenia nowego Kodeksu cywilnego.* Komisja w zakończeniu Zielonej Księgi podtrzymała swoje stanowisko w kwestii wydania nowego Kodeksu cywilnego wyrażone w 2004r, a ponadto uznała raport Rady Legislacyjnej z

⁶⁴⁵ *Ibidem*, s. 13.

⁶⁴⁶ *Sprawozdanie z działalności Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego w kadencji 2002-2006*, s. 8, Dostępny w Internecie: http://www.bip.ms.gov.pl/Data/Files/_public/bip/kkpc/kkpc_spraw2006.rtf .

⁶⁴⁷ Z. Radwański, (red.) *Zielona Księga...*, s. 10.

⁶⁴⁸ Por. opracowanie M. Kempniński, M. Seweryński, A. Zieliński, *Rola kodyfikacji na przykładzie prawa prywatnego w procesie legislacyjnym*, „Przegląd Legislacyjny” 2006, nr 1, s.10.

2006r. o tworzeniu prawa jako udzielenie oficjalnego poparcia dla prac Komisji w tej mierze.⁶⁴⁹ Prof. Z. Radwański wielokrotnie przywoływał poparcie Rady Legislacyjnej przy Prezesie Rady Ministrów dla Komisji w zakresie prac nad nowym Kodeksem, a wręcz wyartykułowaną konieczność opracowania takiego Kodeksu.⁶⁵⁰

Założenia Zielonej Księgi omawiane był podczas konferencji naukowej organizowanej przez Izbę Cywilną Sądu Najwyższego i Zespół Polskiego i Europejskiego Prawa Prywatnego Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk odbywającej się 29 marca 2007r. w Warszawie. Prof. Tadeusz Ereciński (zastępca przewodniczącego Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego) będąc jednym z otwierających zwrócił uwagę, że obecny Kodeks jest regulacją jedynie częściową, jest niespójny i należy rozważyć jego kodyfikację poprzez uchwalenie nowego Kodeksu lub systematyczną gruntowną nowelizację (rekodyfikację). Pierwszy referat na konferencji wygłosił Przewodniczący Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego prof. Z. Radwański pt. „Główne założenia projektu Kodeksu cywilnego”. Zaznaczył, że należy zaniechać tzw. „kropelkowej nowelizacji Kodeksu cywilnego”. Według prelegenta należy wyróżnić prawo prywatne, a przyszły Kodeks byłby podstawowym aktem normatywnym w tym obszarze prawa. Nowy Kodeks cywilny miałby odpowiadać kryteriom równorzędności stron i autonomiczności podmiotów. Kolejne zagadnienie polegało na oparciu przyszłej kodyfikacji na zasadzie monistycznej prawa cywilnego. W skład kodeksu miało wejść prawo rodzinne podobnie jak w innych zagranicznych kodyfikacjach, a także problematyka umów konsumenckich. Planowana kodyfikacja miałaby obejmować ochronę dóbr osobistych i cywilnoprawnych stosunków majątkowych. Nowy kodeks miałby regulować wszystkie prawa rzeczowe. Pod dyskusję prof. Radwański podał możliwość uregulowania w przyszłym Kodeksie kwestii prawa własności intelektualnej. W referacie zaznaczono problematykę znaczenia prawa intertemporalnego w nowej kodyfikacji. Prelegent bardziej szczegółowo omówił pewne kwestie dotyczące części ogólnej kodeksu (osoby prawne, czynności prawne, klauzule generalne) i prawa zobowiązań (wykonywanie i skutki niewykonywania zobowiązań).

⁶⁴⁹ Z. Radwański (red.), *Zielona Księga ...*, s. 198.

⁶⁵⁰ Por. *Księga pierwsza Kodeksu cywilnego, projekt z uzasadnieniem*, Warszawa 2008, s. 4., Dostępny w Internecie: http://www.bip.ms.gov.pl/Data/Files/_public/bip/kkpc/ksiega.rtf; Wywiad z prof. Radwańskim, *Kodeks cywilny wymaga unowocześnienia*, „Kancelaria” 2010, nr 7-8, Dostępny w Internecie: <http://lex.pl/?cmd=artykul.5724>; M. Domagalski, Wywiad z prof. Radwańskim, *Nowy Kodeks cywilny trudniejszy, niż sądzono*, „Rzeczpospolita (online)” wyd. 22.03.2010, Dostępny w Internecie: <http://www.rp.pl/artykul/450390.html>.

Referaty wygłaszali jeszcze: prof. J. Rajski, prelekcja pt. „Stan prac nad Europejskim Kodeksem Cywilnym”; prof. T. Smyczyński, referat pt. „Kodeks cywilny, a prawo rodzinne”; prof. E. Łętowska, referat pt. „Kodeks cywilny, a prawo konsumenckie”; prof. M. Bączyk, referat pt. „Kodeks cywilny, a ustawy szczególne”; dr G. Bieniek, referat pt. „Zagadnienia prawa rzeczowego”; prof. M. Pazdan, referat pt. „Zagadnienia prawa spadkowego”. Po części zasadniczej przystąpiono do dyskusji nad pracami w zakresie prawa prywatnego.

Znaczna część uczestników konferencji poparała przeprowadzenie zmian w systemie prawa prywatnego, choć różnili się stanowiskami co do kwestii potrzeby opracowywania nowego Kodeksu cywilnego. Prof. A. Całus postulował utrzymanie prac nad poszczególnymi jego zagadnieniami. Prof. A. Zieliński opowiedział się za utrzymaniem prac i pogłębienia dyskusji. Nawiązał do prac przedwojennej Komisji Kodyfikacyjnej w swoim stanowisku i przestrzegał przed dekodyfikacją prawa. Sędzia Z. Miczek zwrócił uwagę, że przyszły kodeks ma regulować aktualne stosunki społeczne, a przy uchylaniu pewnych socjalistycznych instytucji prawnych nie wprowadzono nowych obecnie potrzebnych konstrukcji. Członek Komisji Kodyfikacyjnej prof. M. Romanowski zwrócił uwagę na rolę prac prawno-porównawczych i dorobek obecnego kodeksu, który należy uwzględnić. Ponadto opowiedział się za systematyczną powolną modernizacją Kodeksu cywilnego.

Oponenci nowego Kodeksu cywilnego np. prof. M. Pyziak- Szafnicka (ówczesny członek Komisji Kodyfikacyjnej) podkreślali, że wielokrotna nowelizacja aktualnego Kodeksu nie uzasadnia szybkich prac nad projektem kodyfikacji. Powinna towarzyszyć temu głęboka refleksja i wiele lat pracy. Zaznaczono, że po przyjęciu nowego Kodeksu zmianie ulegnie numeracja artykułów, odniesienie do literatury i orzeczeń sądowych będzie dużo trudniejsze. Przyjęcie nowego Kodeksu utrudni jego stosowanie dla praktyków prawa.

Prof. Z. Radwański podsumowując konferencję wyraził zdanie ze warto dalej prowadzić prace nad nowym Kodeksem cywilnym, w sposób spokojny i bez pośpiechu. Prace legislacyjne w tej mierze nie są ograniczone żadnymi ramami czasowymi, co ma wpłynąć na jakość przyszłego prawa.⁶⁵¹

Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego w latach 2006-2010 kontynuowała prace nad projektem nowego Kodeksu cywilnego. Miał on zostać zakończony do końca trzeciej kadencji, a więc do 14 listopada 2010r. Zakończono tylko prace nad częścią ogólną

⁶⁵¹ M. Wróbel, *Główne założenia...* s. 733-740.

przyszłego Kodeksu, prace nad prawem rzeczowym, spadkowym i częścią ogólną prawa zobowiązań nie zostały ukończone w postaci odrębnych projektów. Prof. Radwański przypomniał, że niektórym krajom np. Holandii prace kodyfikacyjne zajęły 40 lat. Innym krajom Europy Środkowo-wschodniej zajęło to przynajmniej 10 lat. Kodeks cywilny jako fundament prawa prywatnego, ma objąć w sobie prawo rodzinne i być głównym regulatorem życia gospodarczego. W Kodeksie Komisja starała się uwzględnić obszerną legislację europejską, w tym dyrektywy chroniące konsumentów. Uwzględnienia wymagały też orzeczenia trybunału Konstytucyjnego dotyczące uregulowań kodeksowych.⁶⁵²

Komisja podczas trzeciej kadencji podejmowała prace z zakresu materialnego i procesowego prawa cywilnego, prawa rodzinnego i handlowego. Jej prace dotyczyły zmian w Kodeksie cywilnym, Kodeksie postępowania cywilnego, Kodeksie spółek handlowych, Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, Prawie upadłościowym i naprawczymi oraz licznych ustawach szczególnych. Prace Komisji w tej kadencji skupiały się przede wszystkim na projekcie nowego Kodeksu cywilnego. Zostały ukończone prace nad projektem księgi I Kodeksu, czyli częścią ogólną. Do końca kadencji miały zastać ukończone prace nad częścią ogólną zobowiązań umieszczonej w II księdze Kodeksu, prawem rzeczowym w księdze III i prawem spadkowym zawartym w księdze V przyszłego kodeksu. Częstkowe projekty w przypadku pilnej potrzeby włączano do obowiązującego Kodeksu cywilnego, jak to miało miejsce z dziedziczeniem ustawowym (Ustawa z dnia 2 kwietnia 2009r. o zmianie ustawy Kodeks cywilny, Dz. U. Nr 79, poz. 662, ustawa weszła w życie 28 czerwca 2009 r.).⁶⁵³ Projekty fragmentów nowego kodeksu przyjmowano w zespołach problemowych, a potem przyjmowano na posiedzeniach plenarnych Komisji. W 2009r. zakończono prace nad projektami częściowym ogólnego prawa zobowiązań: 1) o wykonaniu i skutkach niewykonania zobowiązań, 2) o bezpodstawnym wzbogaceniu, 3) o zmianach podmiotowych po stronie wierzyciela i dłużnika, 4) o papierach wartościowych, 5) o szkodzie i jej naprawieniu, 6) o wielości dłużników albo wierzycieli.⁶⁵⁴ Obecnie zakończono prace nad wprowadzeniem do obowiązującego Kodeksu instytucji zapisu windykacyjnego⁶⁵⁵, stosowna

⁶⁵² R. Reiwer, *Kodeks pisany dla obywatela*, wywiad z prof. Z. Radwańskim, „Na Wokandzie” 2010, nr 3, s. 15.

⁶⁵³ R. Zegadło, *Dorobek KKPC obecnej kadencji*, „Na Wokandzie” 2010, nr 3, s. 16.

⁶⁵⁴ *Sprawozdanie z działalności Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego za rok 2009*, s. 6, Dostępny w Internecie: http://www.bip.ms.gov.pl/Data/Files/_public/bip/kkpc/kkpc_spraw2009.rtf.

⁶⁵⁵ Ustawa z dnia 18 marca 2011r. o zmianie ustawy – Kodeks Cywilny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. nr 85, poz. 458.

ustawa została podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej 7 kwietnia 2011r.⁶⁵⁶ Prace toczą się odnośnie prawa zabudowy, na podstawie opublikowanego projektu⁶⁵⁷, jak również definicji dokumentu i dokumentowej formy czynności prawnych. W Sejmie aktualnie trwają prace nad przygotowanymi przez Komisję projektami np. ustawy Prawo prywatne międzynarodowe.⁶⁵⁸ Poza wymienionymi projektami Komisja podejmowała prace z zakresu aktualnej legislacji, wpływając na kształt prawa cywilnego, rodzinnego i gospodarczego prywatnego. Wiele z jej projektów weszło już w życie i jest obowiązującym prawem.⁶⁵⁹

Projekt księgi I Kodeksu cywilnego zastał opublikowany w październiku 2008r., zawiera wstęp i 195 artykułów. Projekt przedstawia gotowe instytucje części ogólnej Kodeksu w postaci przepisów z zawartym uzasadnieniem pod każdym z przedstawionych tytułów. Projekt części ogólnej Kodeksu cywilnego składa się z siedmiu tytułów, mianowicie: tytuł I „Przepisy wstępne”, tytuł II „Osoby”, tytuł III „Konsument, przedsiębiorca, przedsiębiorstwo i gospodarstwo rolne”, tytuł IV „Czynności prawne”, tytuł V „Obliczanie terminu”, tytuł VI „Przedstawicielstwo”, tytuł VII „Przedawnienie i terminy zawite”. Przedstawiony projekt ma łącznie 183 strony.⁶⁶⁰

We wstępie części ogólnej projektu w pierwszej mierze przedstawiono historyczny rozwój polskiego prawa prywatnego od czasów zaborów do uchwalenia Kodeksu cywilnego z 1964r. Następnie omawia się stronę techniczną aktualnego kodeksu, podkreślając jej niekazuistyczny, ścisły i jasny charakter. Wyróżniono w niej do 1989r dwie warstwy: 1) klasycznych instytucji prawa cywilnego i 2) instytucje radzieckiej proweniencji. Po 1990r. oczyszczono kodeks z naleciałości radzieckich uzupełniając go dawnymi przepisami polskiego Kodeksu Zobowiązań. Takie działanie uznano w projekcie za przywrócenie ustawodawstwa sprzed 1939r., podkreślając jednocześnie fakt równoległe nieprzerwanego rozwoju zachodniego ustawodawstwa. Dystans między zachodnimi regulacjami wymagał nadrobienia, a szczególnie trzy źródła uznane są za impuls do prac nowelizacyjnych: 1)

⁶⁵⁶ Oficjalna strona internetowa Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, *Ustawy podpisane w kwietniu 2011r.*, Dostępna w Internecie: <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/ustawy/podpisane/art.10.kwiecien-2011-r-.html>.

⁶⁵⁷ Projekt z dnia 9 września 2009r. o prawie zabudowy, opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości, Dostępny w Internecie: http://www.bip.ms.gov.pl/Data/Files/_public/bip/kkpc/proj090925_1.rtf.

⁶⁵⁸ R. Zegadło, *Dorobek...*, s. 17.

⁶⁵⁹ Bogaty wykaz przyjętych aktów prawnych, który wyszedł spod pióra Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego w: *Sprawozdanie Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego w Kadencji 2006-2010*, Dostępny w Internecie: http://www.bip.ms.gov.pl/Data/Files/_public/bip/kkpc/sprawozdanie-kkpc-2006-2010.doc; a także R. Zegadło, *Dorobek...*, s. 16-17.

⁶⁶⁰ *Księga pierwsza Kodeksu cywilnego, projekt z uzasadnieniem*, Warszawa 2008, Dostępny w Internecie: http://www.bip.ms.gov.pl/Data/Files/_public/bip/kkpc/ksiega.rtf.

uchwalenie nowej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997r., 2) implementacja prawa europejskiego, 3) uwzględnienie utrwalonych praktyk prawa międzynarodowego w dziedzinie obrotu gospodarczego. Częste nowelizacje kodeksu z 1964r. uznano w projekcie za zjawisko niekorzystne osłabiające stabilność i integralność Kodeksu cywilnego jako fundamentu polskiego prawa prywatnego. Zwrócono uwagę na kwestie prawa Unii Europejskiej w krajowym porządku prawnym.

W module trzecim i czwartym wstępu do opublikowanego projektu części ogólnej odnajdujemy założenia dotyczące kształtu całego nowego Kodeksu Cywilnego. Przyszły kodeks ma zostać fundamentem polskiego prawa prywatnego, wyróżniać się z innych ustaw, opierać się na autonomii i równorzędności uczestników stosunków cywilnoprawnych. Zgodnie z postulatem powszechności ma objąć stosunki między przedsiębiorcami, jak też regulować kwestie obrotu konsumenckiego. Przewiduje się włączeniu prawa rodzinnego do Kodeksu cywilnego, uznając je za dział prawa cywilnego. Przyszły kodeks ma być usystematyzowany według modelu pandektowego, podobnie jak ten aktualnie obowiązujący. Przyszłe przepisy prawne mają być kazuistyczne, syntetyczne, możliwie bez odwołań na wzór tradycji francuskiej. Sprawdzone przepisy aktualnego Kodeksu cywilnego mają być przejęte w całości do nowej kodyfikacji. Zmieniona została kolejność ksiąg w porównaniu z obecną regulacją kodeksową. Księga pierwsza reguluje część ogólną, księga druga ma stanowić o prawie zobowiązań, księga trzecia to prawo rzeczowe, księga czwarta będzie włączonym kodeksem rodzinnym i opiekuńczym, księga piąta ma zajmować się prawem spadkowym. W projekcie nowego Kodeksu cywilnego postanowiono przenieść definicję rzeczy i jej rodzajów do księgi poświęconej prawu rzeczowemu (przyszła księga III), a również przepisy o zawieraniu umów do przyszłej księgi o prawie zobowiązań (księga II). Nie podjęto prac nad obszerniejszym uregulowaniem kwestii dóbr osobistych i odstąpiono od postulatu odrębnego uregulowania „niepełnych osób prawnych” w zamian szerzej definiując pojęcie osoby prawnej.

W projekcie Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego zwróciła uwagę na trudności kodyfikacyjne czasów współczesnych. W pracach należy uwzględnić konstytucyjne wartości rozwijane przez Trybunał Konstytucyjny, ciągle rozwijające się prawo Unii Europejskiej i konieczność odporności nowej kodyfikacji na ciągły rozwój techniczny.⁶⁶¹

⁶⁶¹ *Księga pierwsza Kodeksu cywilnego, projekt z uzasadnieniem ...*, s. 2-7.

W pracach nad nowym Kodeksem cywilnym Komisja Kodyfikacyjna czerpała w dużym zakresie z nowoczesnych wzorów zagranicznych kodyfikacji. Liczne spotkania dyskusyjne odbyły się z udziałem ekspertów holenderskich, na których omawiano rozwiązania polskiego prawa cywilnego z regulacjami prawa europejskiego i naczelnymi systemów prawnych zachodnioeuropejskich, z szczególnym uwzględnieniem prawa holenderskiego. Obecnie Holandia ma najnowocześniejszy, Kodeks cywilny na kontynencie, który stanowił wzorzec dla kodyfikatorów w Europie środkowo-wschodniej.⁶⁶²

Opublikowany projekt księgi I nowego Kodeksu cywilnego poddany został opiniowaniu w środowiskach prawniczych, w tym też przez przedstawicieli sądownictwa. Warto przytoczenia jest stanowisko Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 22 listopada 2009r., wyrażone w sprawozdaniu z dyskusji nad przedstawionym projektem części ogólnej nowego Kodeksu cywilnego. Jest to wspólna, oficjalna wypowiedź całej Izby, co wzmacnia wartość tej opinii.

Podczas dyskusji w Izbie Cywilnej odniesiono się do zastrzeżeń wysuwanych przeciwko aktualnemu Kodeksowi z 1964r. W pierwszej mierze stwierdzono, że w Polsce brak potrzeby kodyfikacji w celu unifikacji prawa i wzmocnienia tożsamości narodowej. Taka sytuacja miała miejsce przy wielkich kodyfikacjach we Francji, Niemczech i Austrii, a także w nowszych kodeksach państw Europy środkowo-wschodniej. Jako drugi krytyce Izby Cywilnej poddany został argument przywołujący datę powstania Kodeksu. Na fali uchwalenia go w 1964r. opierano zastrzeżenia co do nieusuniętych w dalszej mierze założeniach socjalistycznych, z tego wywodzono niedostosowanie do współczesnych realiów, niekompletność i niespójność regulacji. Izba przedstawia stanowisko, że to nie data uchwalenia, lecz treść w nim zawarta decyduje o pozytywnej ocenie obecnego Kodeksu. Na początku lat dziewięćdziesiątych usunięto założenia socjalistyczne, przy czym prace kodyfikacyjnymi rozpoczęto po 1956r. Ominięto zasadniczy okres stalinizacji, wobec czego w szerokim zakresie oparto się na tradycji rozwiązań przedwojennych. Po trzecie, teza o niedostosowaniu obecnego Kodeksu do potrzeb praktyki została skrytykowana jako bezpodstawna. To stabilność regulacji według sędziów jest niezwykle istotna w prawie cywilnym regulującym sprawy życia codziennego. Dopóki nie istnieje globalna potrzeba zmiany regulacji powinno poprzestać się wyłącznie na nowelizacjach. Po czwarte, Izba na bazie lektury uzasadnienia do projektu księgi ogólnej Kodeksu twierdzi, że celem

⁶⁶² *Sprawozdanie Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego w Kadencji 2002-2006...*, s. 8.

ustawodawcy nie jest rozwiewanie wątpliwości, sporów teoretycznych, dylematów, a reagowanie na problemy występujące w życiu społecznym i gospodarczym. Nowa kodyfikacja nie ma pełnić funkcji dydaktycznych czy edukacyjnych porządkujących pewne instytucje prawne. Ponadto materiały zaczerpnięte z obcych ustawodastw powinny być przeszczepiane na rodzimy grunt, gdy warunki krajowe wykazują istotne podobieństwo do warunków, na których tle powstały uwzględniane przy pracach legislacyjnych lub wykładni rozwiązania obce. Było to pierwsze zagadnienie, a jednocześnie najważniejsze odnoszące się do potrzeby uchwalenia w Polsce nowego Kodeksy cywilnego. W drugiej części pracy sędziowie Sądu Najwyższego podjęli rozważania nad konkretnymi propozycjami zawartymi w projekcie, pomimo tak wyartykułowanej negatywnej opinii.⁶⁶³

W podsumowaniu dyskusji, Izba Cywilna Sądu Najwyższego stwierdza, że Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego podejmuje ciągle wysiłki na rzecz opracowania nowego projektu Kodeksu nie zważając na głosy podważające celowość takiej kodyfikacji. Zdaniem sędziów Izby Cywilnej nie istnieje potrzeba powstania nowego Kodeksu cywilnego. Aktualnie obowiązujący Kodeks jest przystosowany do warunków obrotu, gwarantuje pewność prawa, nie zawiera instytucji o rodowodzie socjalistycznym, a jego poziom językowy i merytoryczny nie budzi poważnych zastrzeżeń. Sędziowie Izby Cywilnej zdają sobie sprawę, że Kodeks z 1964r. nie jest ustawą doskonałą i wymaga on interwencji legislacyjnych. Praktyka prawa ukazała jego słabe strony, wymagające interwencji ustawodawcy, choćby w zakresie dostosowywania do prawa unijnego. Krytyczne stanowisko sędziów Izby Cywilnej wobec nowego kodeksu wzmacniają wątpliwości i sprzeciwy związane z ogłoszonym projektem części ogólnej Kodeksu. Izba Cywilna Sądu Najwyższego opowiada się stanowczo przeciwko powstaniem nowego Kodeksu cywilnego, a przyszłe reformy prawa cywilnego postuluje opierać na bazie aktualnego kodeksu. Ranga Kodeksu cywilnego w systemie prawa powoduje, że wszelkie zmiany z nim związane powinny być gruntownie przemyślane i koherentne z pozostałymi rozwiązaniami.⁶⁶⁴

Ze stanowiskiem Izby Cywilnej Sądu Najwyższego nie zgodził się Przewodniczący Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego prof. Z. Radwański, odpierał krytykę wysuwając również liczne argumenty. Bronił prac nad nowym kodeksem, deklarując dalsze prace w tej mierze. Prof. Radwański sprowadził zastrzeżenia sędziów do konserwatywnej postawy

⁶⁶³ Izba Cywilna Sądy Najwyższego, *Projekt Kodeksu cywilnego, Księga pierwsza, Sprawozdanie z dyskusji przeprowadzonej w Izbie Cywilnej Sądu Najwyższego*, „Przegląd Sądowy” 2010, Nr 2. s. 104-105; rozważania nad konkretnymi przepisami w tekście sprawozdania Izby Cywilnej SN s. 106-122.

⁶⁶⁴ Izba Cywilna Sądu Najwyższego, *Projekt Kodeksu cywilnego*, s. 122-123.

praktyków, którym wygodniej stosować znane już prawo niż uczyć się nowego.⁶⁶⁵ Prof. Z. Radwański przedstawił uwagi do przygotowanego przez Izbę Cywilną Sądu Najwyższego stanowiska, przedstawiając kontrargumenty w kwestii potrzeby opracowania nowego Kodeksu cywilnego, jak też uwagi szczególne co do oceny konkretnych przepisów projektu części ogólnej kodeksu. Oczywiście najważniejsza kwestia, dotyczy samej potrzeby kodyfikacji. W „Uwagach do sprawozdania z dyskusji przeprowadzonej w Izbie Cywilnej Sądu Najwyższego nad Projektem Kodeksu cywilnego. Księga Pierwsza” znajdujemy zdanie Prof. Radwańskiego o przedwczesności sądów Izby ze względu na fragmentaryczność opublikowanego projektu. Również stabilność prawa nie zostałaby podważona, gdyż przyszły kodeks ma przejmować obowiązujące przepisy i kontynuować polską doktrynę cywilistyczną.⁶⁶⁶

Prof. Andrzej Zoll sprawujący m.in. funkcję Przewodniczącego Komisji Kodyfikacji Prawa Karnego przestrzega przed zbyt pochopnymi zmianami prawa, nie opierającymi się na źródłach ich niedostatecznego funkcjonowania. Podnosi ważny argument, że stabilne przepisy mogą wpłynąć na wykształcenie się w Polsce wysokiej kultury prawnej. Pisze: *Obserwując powstawanie projektów zmieniających prawo dochodzę do wniosku, że propozycje zmian w zbyt małym stopniu opierają się na wiedzy odnoszącej się do przyczyn niezadowolającego funkcjonowania obowiązującego porządku prawnego. Jeżeli tych przyczyn nie znamy, to zmiana w żadnym stopniu nie gwarantuje osiągnięcia zamierzonego rezultatu. [...] Stabilność prawa jest wartością, o którą warto się troszczyć.* Podane stanowisko prof. Andrzeja Zolla, nie dotyczyło bezpośrednio dyskusji nad projektem nowego Kodeksu cywilnego, przedstawiając zagadnienia nowelizacji w polskim porządku prawnym w ogólności.⁶⁶⁷

Dnia 1 lutego 2011r. minister sprawiedliwości Krzysztof Kwiatkowski wręczył prof. Tadeuszowi Erecińskiemu akt powołania na stanowisko przewodniczącego Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego. Aktualny przewodniczący Komisji zasiada w niej już od 1990r., a od 1997r. jest jej wiceprzewodniczącym. Poprzedni przewodniczący nadal w niej pracuje jako członek zwykły Komisji.

Obecny przewodniczący Komisji urodził się w 1946r., jest absolwentem Wydziału Prawa na Uniwersytecie Warszawskim, jak również posiada dyplom magistra socjologii.

⁶⁶⁵ M. Domagalski, *Nowy Kodeks cywilny trudniejszy...*, Dostęp: www.rp.pl.

⁶⁶⁶ Z. Radwański, *Uwagi do sprawozdania z dyskusji przeprowadzonej w Izbie Cywilnej Sądu Najwyższego nad „Projektem Kodeksu cywilnego. Księga Pierwsza”*, „Przegląd Sądowy” 2010, nr 5, s. 5-15.

⁶⁶⁷ A. Zoll, *Ostrożnie ze zmianami prawa*, „Na Wokandzie” 2010, Nr 2, s. 63.

Oprócz pracy naukowej na Uniwersytecie Warszawskim i uzyskania tytułu profesora zwyczajnego jest od 1990r. sędzią Sądu Najwyższego w Izbie Cywilnej. Dnia 21 listopada 1996r. został mianowany na stanowisko Prezesa Sądu Najwyższego kierującego pracami Izby Cywilnej. Prof. Ereciński jest ekspertem od Rady Europy, zasiada od 2002r. z ramienia polski jako członek Europejskiej Komisji ds. Wymiaru Sprawiedliwości (CEPEJ - European Commission for the Efficiency of Justice).⁶⁶⁸

Posiedzenie inauguracyjne obecnej czwartej już kadencji Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego odbyło się 24 lutego 2011r. Minister Sprawiedliwości Krzysztof Kwiatkowski powiedział, że prace Komisji mają istotne znaczenie dla wysokiej jakości rozwiązań legislacyjnych w prawie cywilnym, rodzinnym i gospodarczym. Jednocześnie odniósł się do roli, jaką Komisja Kodyfikacyjna spełnia w zakresie wykonywania zadań harmonizacji polskiego prawa z prawem europejskim. Minister stwierdził, iż poprzednia kadencja Komisji pod przewodnictwem prof. Radwańskiego osiągnęła etap rozwoju prawa cywilnego umożliwiający prace nad nowym Kodeksem cywilnym. Wyraził nadzieje na kontynuację w obecnej kadencji Komisji kierunku zapoczątkowanych zmian, z wyraźnym zaznaczeniem opracowania zmian postępowaniu cywilnym, zmierzających nawet w kierunku pracownia nowego Kodeksu postępowania cywilnego. Pierwsze posiedzenie nowej Komisji poświęcone było przedstawieniu propozycji zmian w art. 535 Kodeksu handlowego. W zakresie działalności Komisji, na okres przewodnictwa Polski w Unii Europejskiej podjęte mają być prace ułatwiające obywatelom Unii wykonywanie ich praw o charakterze majątkowym. Priorytetem mają być prace nad instrumentem europejskiego prawa umów w zakresie wygodniejszego i prostszego sposobu robienia zakupów w Internecie tzw. „Blue button”. Prof. Ereciński stwierdził, że Komisja w najbliższym czasie zajmować się będzie zmianami w prawie spadkowym. Prace Komisji mają koncentrować się na projekcie rozporządzenia dotyczącego dziedziczenia. Przewodniczący Komisji przewiduje, że będzie to miało istotne znaczenie dużej grupy Polaków mieszkających i pracujących poza granicami naszego kraju.⁶⁶⁹ Minister Sprawiedliwości na posiedzeniu inauguracyjnym wręczył akty powołania poszczególnym członkom Komisji, w której składzie oprócz prof. Erecińskiego jako Przewodniczącego i wspomnianego prof. Radwańskiego znaleźli się: Zastępca

⁶⁶⁸ Strona internetowa Ministerstwa Sprawiedliwości: *Prof. Tadeusz Ereciński przewodniczącym Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego*. Dostępny w Internecie: <http://ms.gov.pl/pl/informacje/news.2996.prof-tadeusz-erecinski-przewodniczacy-komisji.html> .

⁶⁶⁹ Strona internetowa Ministerstwa Sprawiedliwości: *Inauguracyjne posiedzenie kolejnej kadencji Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego*, Dostępny w Internecie: <http://ms.gov.pl/pl/informacje/news.3048.inauguracyjne-posiedzenie-kolejnej-kadencji.html> .

Przewodniczącego Komisji - prof. Jerzy Pisuliński, Jan Gibiec, prof. Jacek Gołaczyński, Jacek Gudowski, prof. Andrzej Jakubecki, Andrzej Niedużak, prof. Maksymilian Pazdan, prof. Michał Romanowski, prof. Stanisław Sołtysiński, Barbara Krystyna Trębska, prof. Karol Witz, prof. Feliks Zedler, prof. Fryderyk Zoll. Na Sekretarza Komisji po raz kolejny powołano Roberta Zegadło. Członkowie Komisji powołani zostali na stanowiska z dniem 10 lutego 2011r. na okres czteroletni.⁶⁷⁰

2. Prawo rzeczowe w pracach Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego

Przedstawienie powstających koncepcji prawa rzeczowego, wobec braku gotowego projektu na wzór części ogólnej opublikowanej w 2008r. sprawia pewne problemy. Wizja ogólnych założeń przedstawiona jest w Zielonej Księdze z 2006r. Zasadnicze rozwiązania przyszłego prawa rzeczowego podnoszone były wielokrotnie w dokumentach Komisji Kodyfikacyjnej, uzasadnieniach aktów prawnych przygotowywanych w Komisji, dyskusjach na posiedzeniach, jak też przedstawianych stanowiskach w tej dziedzinie prawa przez członków Komisji na czele z poprzednim przewodniczącym prof. Zbigniewem Radwańskim. Tematy dotyczące prawa rzeczowego niejednokrotnie poruszane były na różnego rodzaju konferencjach, sympozjach. Niewątpliwie ważne jest przedstawienie aktualnego stanu prac legislacyjnych, z łącznym omówieniem węzłowych instytucji przyszłego prawa rzeczowego.

W 2004r. Przewodniczący Komisji Kodyfikacyjnej nosząc się z zamiarem podjęcia przyszłych prac w kierunku nowego Kodeksu cywilnego, zaznaczył niektóre kwestie dotyczące instytucji prawa rzeczowego. Należało rozstrzygnąć definitywnie kwestie bytu instytucji użytkowania wieczystego. Wobec osłabienia tego prawa nowelizacjami przyjmowanymi w Sejmie, prof. Radwański postulował zastąpienie go prawem zabudowy. Instytucja ta jest szeroko przyjmowana w nowopowstających kodyfikacjach prawa cywilnego. Przewidywano rozwinięcie nowych form zabezpieczenia rzeczowego w prawie cywilnym.⁶⁷¹

⁶⁷⁰ Strona internetowa Ministerstwa Sprawiedliwości: *Skład Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego działającej przy Ministrze Sprawiedliwości*, Dostępny w Internecie: http://bip.ms.gov.pl/Data/Files/_public/bip/kkpc/sklad-kkpc-2011-2015-zm.pdf ; a także artykuł na stronie internetowej MS: *Inauguracyjne posiedzenie kolejnej kadencji Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego*.

⁶⁷¹ Z. Radwański, *Założenia dalszych ...*, s. 11.

Najbardziej kompletna wizja nowego prawa rzeczowego przedstawiona została w Zielonej Księdze Komisji z 2006r. o optymalnej wizji Kodeksu cywilnego. Przedstawiono dwa zasadnicze kierunki prac w dziedzinie prawa cywilnego. Po pierwsze prawo rzeczowe miało być uregulowane w jednej księdze kodeksu. Zapobiegłoby to jego rozproszeniu, mając na uwadze zamknięty katalog praw rzeczowych. Po drugie dokonano by rewizji przydatności pewnych praw rzeczowych w obecnych warunkach społeczno-gospodarczych oraz wzięto pod uwagę ustanowienie nowych typów praw rzeczowych.⁶⁷²

Na konferencji z 29 marca 2007r. poświęconej tekstowi Zielonej Księgi prof. Z. Radwański postulował umieszczenie w księdze III nowego Kodeksu cywilnego całości praw rzeczowych, szczególnie odrębnej własności lokali, a również ograniczonych praw rzeczowych w postaci hipoteki i ksiąg wieczystych.⁶⁷³ Podobne stanowisko wyraził dr. G. Bieniek w referacie pt. „Zagadnienia prawa rzeczowego”, na tożsamej konferencji. Według niego należałoby zweryfikować zakres obecnej księgi II Kodeksu cywilnego, bo jej treść nie odpowiada w pełni tytułowi. W pracach tych należy zastosować dwie kardynalne zasady: 1) koncentracje praw rzeczowych w jednej księdze oraz 2) zweryfikowanie niektórych praw rzeczowych. W pracach nad nową księgą prawa rzeczowego powinno podjąć się wysiłek zdefiniowania prawa własności. Prelegent przedstawiał koncepcje dotyczące własności podzielonej przy współwłasności i nabycia własności rzeczy ruchomej od nieuprawnionego. Postuluje on włączenie konstrukcji prawnej odrębnej własności lokali do Kodeksu cywilnego z ustawy o własności lokali. Zrewidowania wymaga szczególnie użytkowanie wieczyste, które powinno zniknąć z polskiego systemu prawnego. Dr Bieniek opowiedział się za przyjęciem ograniczonego prawa rzeczowego w postaci prawa zabudowy. Zastaw jako kolejne prawo rzeczowe miałyby być w całości regulowane przepisami Kodeksu, a nie jak obecnie rozproszone w kilku odrębnych ustawach. W zamian za spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu, mianoby wprowadzić odrębną własność takich lokali. Referent przedstawił postulat reformy hipoteki w celu ograniczenia jej akcesoryjności (zmiana weszła w życie 20 lutego 2011r.), lub też na wprowadzeniu osobnego prawa rzeczowego w postaci długu gruntowego (Komisja Kodyfikacyjna zrezygnowała ostatecznie z tej opcji). Użytkowanie jako ograniczone prawo rzeczowe miało obejmować służebności osobiste, gruntowe i służebność

⁶⁷² Z. Radwański (red.), *Zielona Księga ...*, s. 63.

⁶⁷³ M. Wróbel. *Główne założenia...*, s. 735.

przesyłu. W stosunku do ksiąg wieczystych, podkreślono, że przepisy materialnoprawne dotyczące wpisów powinny znaleźć się w przyszłym Kodeksie cywilnym.⁶⁷⁴

Rozważania nad poszczególnymi instytucjami i urządzeniami prawa rzeczowego Zielona Księga z 2006r. rozpoczyna od ksiąg wieczystych. Obecnie przepisy o księgach wieczystych i hipotece uregulowane są pozakodeksowo w odrębnej ustawie z 1982r. Jest to wyraz socjalistycznego podejścia do tej materii, który przewidywał zaniknięcie tej instytucji w idealnym komunistycznym ustroju społecznym. Komisja przewiduje, aby przepisy materialno-prawne z Ustawy o księgach wieczystych i hipotece umieścić w Kodeksie cywilnym, natomiast przepisy organizacyjne i proceduralne znalazły się w odrębnej ustawie i po części w Kodeksie postępowania cywilnego. Rozwiązanie takie nawiązuje do międzywojennego projektu prawa rzeczowego z 1937r. i dekretów z 1946r. regulujących tą kwestie częściowo podobnie.⁶⁷⁵ Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego aprobuje postulat upowszechnienia ksiąg wieczystych, a nawet postuluje wprowadzenia konstytucyjnego wpisu do ksiąg wieczystych przy nabywaniu prawa własności. Obecnie ten wpis ma charakter deklaratoryjny, a jedynie ujawnienie swojego prawa jest obligatoryjne przez właściciela. W Zielonej Księdze podkreśla się ciągły wzrost obrotu nieruchomościami i wagę gwarancji prawa własności w Polsce. W związku z komputeryzacją ksiąg wieczystych, odpadają motywy przyświecające powojennemu ustawodawcy, który zwracał uwagę na duże opóźnienia z intabulacją w księgach. Znikły też względy ideologiczne wyrosłe z socjalistycznego pojmowania funkcji ksiąg wieczystych zmierzające do ich zniesienia.⁶⁷⁶

Zmianie uległaby definicja własności określona w art. 140 K.c. Jest to nie tylko podstawowa instytucja prawa cywilnego, ale też wartość szczególnie chroniona przez Konstytucję z 1997r. Definicja prawa własności uległaby zmianie, nie tylko poprzez pozbawienie jej klauzuli „społeczno-gospodarczego przeznaczenia” prawa. Konsekwentnie, wobec tego postulowano określenie na nowo treści prawa własności. Przyszłych prac legislacyjnych wymagałoby również rozważenie statusu prawnego zwierząt, nie tylko jako szczególnego rodzaju przedmiotu własności, ale jednocześnie istot żywych. Prawo własności lokali funkcjonuje w naszym systemie prawnym już od 1934r., przewidywał ją Kodeks cywilny z 1964r. w uchylonych przepisach 135, 136, 137, a obecnie ustawa o własności lokali z 24 czerwca 1994r. Zdaniem Komisji Kodyfikacyjnej instytucja ta powinna znaleźć się w

⁶⁷⁴ *Ibidem*, s. 736.

⁶⁷⁵ Z. Radwański (red.), *Zielona Księga ...*, s. 63-66.

⁶⁷⁶ E. Gniewek, *Księgi wieczyste*, w: *System...*, s. 73-74.

Kodeksie cywilnym ze względu na jej cywilistyczny charakter. Jest ona ponadto silnie związana z przepisami o własności i współwłasności. Przy okazji włączenia prawa własności lokali do Kodeksu, postuluje się zweryfikować regulacje dotyczące wspólnoty mieszkaniowej i zdolności prawnej takiej wspólnoty. Prawo własności lokali miałyby zastąpić spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu, lub chociażby umożliwić włączenie tego spółdzielcze prawa do Kodeksu cywilnego. Postuluje się uchylenie możliwości powstawania w przyszłości spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu.⁶⁷⁷ Takie zmiany zostały poczynione i obecnie spółdzielnie nie mogą zawierać tego typu praw.

Instytucja użytkowania wieczystego plasuje się pomiędzy prawem własności, a ograniczonymi prawami rzeczowymi. Wprowadzona w okresie socjalistycznym, odpowiadała założeniom o wyłącznie państwowej własności. Po 1989r. postulowano jej zniesienie z powodu socjalistycznego rodowodu. Natomiast to jej braki konstrukcyjne i legislacyjne zadecydowały o rezygnacji z tego prawa. Użytkowanie wieczyste funkcjonuje w oparciu o kodeksowe przepisy o własności i ustawę o gospodarce nieruchomościami. Komisja zwraca uwagę na problemy w stosowaniu tego prawa, z powodu takiego dualizmu prawnego. Ponadto charakter użytkowania wieczystego został wynaturzony, wobec stosowania go do nieruchomości rolnych, a nie jak zamierzano do celów związanych tylko z budownictwem mieszkaniowym. Krytycznie oceniane jest kwestia uprawnień użytkowników wieczystych, którzy otrzymali ostatecznie mocą ustawy z 29 lipca 2005r. możliwość przekształcenia w prawo własności nieruchomości. Komisja postuluje wyeliminowanie tego prawa z Kodeksu cywilnego. Zwrócono uwagę na konieczność stosowania dotychczasowych przepisów do ciągle istniejących praw użytkowania wieczystego. Należy zadbać o ochronę już nabytych praw podmiotowych.⁶⁷⁸ W pracach nad nowym Kodeksem cywilnym w 2010r. przesądzono o zrezygnowaniu z użytkowania wieczystego. Stare stosunki prawne regulować będą przepisy przejściowe, a na podstawie obowiązujących ustaw umożliwiające jest „wykupienie” użytkowania i przekształcenie w prawo własności. W jego miejsce pojawi się prawo zabudowy, nad którym prace są bardzo zaawansowane.⁶⁷⁹

W Zielonej Księdze Komisja proponowała, aby w przypadku wyeliminowania prawa użytkowania wieczystego, na jego miejsce wprowadzić prawo zabudowy jako odmienne ograniczone prawo rzeczowe. Przejęłoby ono funkcje gospodarczą swojego poprzednika,

⁶⁷⁷ Z. Radwański (red.), *Zielona Księga ...*, s. 66-69.

⁶⁷⁸ *Ibidem ...*, s. 63-70.

⁶⁷⁹ R. Reiwer, *Kodeks pisany dla obywatela ...*, s.16.

posiadając treść bardziej odpowiadającą aktualnym potrzebom gospodarczym. Ustanawiane byłyby w celu wsparcia budowli nad i pod gruntami. Możliwość jego ustanowienia obejmowałaby poza gruntami komunalnymi także grunty prywatne.⁶⁸⁰

W materiale dyskusyjnym przygotowanym dla Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego dr Kamil Zaradkiewicz przedstawił historię i ewolucję prawa zabudowy w tradycji prawniczej polskiej i zagranicznej. Przedstawił ponadto niektóre kwestie dotyczące prawa zabudowy i problemów mogących zaistnieć przy jego wprowadzeniu do polskiego porządku prawnego. Instytucja prawa zabudowy wprowadzona została na przełomie XIX i XX wieku z powodu potrzeb mieszkaniowych, a dokładnie z powodu ówczesnie bardzo drogich gruntów pod budowę mieszkaniową. To prawo na cudzym gruncie umożliwiało budowanie domów mieszkalnych bez konieczności kupna gruntów. Za takie używanie gruntu jego właściciel otrzymywał wynagrodzenie pieniężne, zwyczajowo w postaci czynszu. W opracowaniu wskazano, że nie jest uzasadnione ograniczanie funkcji prawa zabudowy tylko do celów budownictwa mieszkaniowego. Prawo zabudowy mogłoby być w przyszłości zrównane pod względem prawnym z gruntem. Opracowanie na potrzeby Komisji przedstawia materię umowy ustanawiającej takie prawo i jej elementy, takie jak np. wynagrodzenie, zakres korzystania z gruntu, terminy rozpoczęcia prac czy trwanie tego prawa. Istotną poruszaną kwestią jest swoboda w zakresie kształtowania prawa zabudowy i możliwość jego rozporządzania. Niektóre prawodawstwa przewidują wpis prawa zabudowy do ksiąg ujawniających prawa rzeczowe, wobec czego istotne jest przemyślenie charakteru wpisu w polskim prawie zabudowy. Dr. K. Zaradkiewicz przedstawia koncepcję zgodnie, z którą prawo zabudowy miałyby mieć pierwszeństwo przed wszelkimi innymi obciążeniami nieruchomości. Tak ustanowione pierwszeństwo byłoby stałe. Następną istotną kwestią jest stosunek prawa zabudowy do odrębnej własności lokali. Problem ten jest aktualny również w przypadku nadejścia końca terminu użytkowania wieczystego, gdy prawo na gruncie nie jest przedłużane. Opracowanie na potrzeby Komisji w kwestii prawa zabudowy stwierdza, że utrzymanie użytkowania wieczystego w przyszłym nowoczesnym i spójnym kodeksie jest niemożliwe. Zwraca uwagę na potrzebę ustanowienia w polskim porządku prawnym prawa powierzchniowego w celu realizacji istotnych celów gospodarczych. Pewne zagadnienia

⁶⁸⁰ Z. Radwański (red.), *Zielona Księga ...*, s. 71.

związane z prawem zabudowy powinny być inaczej unormowane niż obowiązujące użytkowanie wieczyste.⁶⁸¹

Komisja Kodyfikacyjna w 2008r. opracowała założenia prawa zabudowy, a także wstępne brzmienie projektu. Instytucja ta spotkała się z zainteresowaniem Ministra Infrastruktury w dziedzinie aktualnych potrzeb inwestycyjnych. Komisja Kodyfikacyjna podjęła prace wprowadzającego prawo zabudowy do obecnego porządku prawnego.⁶⁸² Projekt przewidujący założenia instytucji prawa zabudowy został opracowany pod datą 9 września 2009r. Do katalogu ograniczonych praw rzeczowych w art. 244 K.c. wprowadza się prawo zabudowy, obok użytkowania, służebności, spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu i hipoteki. Prawo zabudowy będzie można ustanowić w celu wzniesienie budynków, korzystania z innych budynków, korzystania z urządzeń położonych na lub pod powierzchnią nieruchomości gruntowej. Prawo zabudowy będzie można ustanowić na więcej niż jednej nieruchomości. Prawo to ustanawia się na okres od 30 do 100 lat. Do ustanowienia ograniczonego prawa zabudowy niezbędny będzie wpis do księgi wieczystej. Wzniesione budynki na lub pod powierzchnia będą własnością zabudowującego (zabudowcy). W przypadkach nieuregulowanych do prawa zabudowy ma się stosować przepisy o nieruchomościach gruntowych.⁶⁸³ Obecnie prawo zabudowy jest przedmiotem uzgodnień międzyresortowych.⁶⁸⁴

Komisja Kodyfikacyjna wysunęła postulaty zmiany treści art. 49 K.c. stanowiącego o urządzeniach przesyłowych. Przepis ten od czasu jego uchwalenia (1964r.) nie był nowelizowany i wraz z zmianą stosunków społeczno-gospodarczych po 1989r. jego stosowanie było źródłem wątpliwości. W Zielonej Księdze proponowano zmianę polegającą na uznaniu urządzeń przesyłowych za części składowe instalacji sieciowej po przyłączeniu do niej. Jednocześnie postulowano, aby uregulować kwestie tytułu prawnego do urządzeń przesyłowych. Proponowano przywrócenie do Kodeksu cywilnego służebności przesyłu jako prawa rzeczowego regulującego korzystanie z urządzeń przesyłowych na gruncie, niebędącym własnością przedsiębiorstwa.⁶⁸⁵ Postulowane zmiany zawarte w Zielonej Księdze

⁶⁸¹ K. Zaradkiewicz, *Podstawowe założenia dotyczące propozycji regulacji prawa zabudowy, Materiał dyskusyjny przygotowany dla Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego, Zielona Księga Optymalna wizja Kodeksu cywilnego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2006, s. 354-397.

⁶⁸² *Sprawozdanie Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego za rok 2008*, s. 6.

⁶⁸³ Projekt ustawy o prawie zabudowy z 9.09.2009r. Dostępny w Internecie: http://www.bip.ms.gov.pl/Data/Files/_public/bip/kkpc/proj090925_1.rtf.

⁶⁸⁴ *Sprawozdanie Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego w Kadencji 2006-2010*, s. 7.

⁶⁸⁵ Z. Radwański (red.), *Zielona Księga ...*, s. 71-75.

Komisji uregulowano ustawą z 30 maja 2008 r.⁶⁸⁶, która obowiązuje od 3 sierpnia 2008 r. Zawierała ona regulacje ogólne dotyczące art. 49 K.c. oraz służebności przesyłu. Ustawa dotyczyła urzędzeń przesyłowych, rozszerzyła możliwości umownego ustanawiania tytułu do urzędzeń przesyłowych. Dzięki tej zmianie określono wyraźniej uprawnienia właściciela nieruchomości i przedsiębiorcy. Wprowadzono postulowany nowy rodzaj służebności, a więc służebność przesyłu. Nowa regulacja miała przyczynić się do poprawy warunków prowadzenia działalności gospodarczej z użyciem takich urzędzeń.⁶⁸⁷

Pierwsze doświadczenia związane ze stosowaniem zmienionych tych przepisów według Komisji wskazują na potrzebę opracowania bardziej szczegółowych regulacji. Doświadczenia w praktyce wskazują na potrzebę nowelizacji tych przepisów, mimo że okres ich obowiązywania nie jest długi. Opracowano projekt, który nie zmienia założeń ustawy z dnia 30 maja 2008 r., lecz uszczegóławia obowiązujące rozwiązania, aby stosowanie nie nastęrczało w praktyce trudności i wątpliwości.⁶⁸⁸ Do funkcjonowania przepisów normujących służebność przesyłu odniosła się doktryna prawnicza. Uznano, że podstawowe założenia konstrukcyjne były prawidłowe to ustawodawca zbyt oszczędnie rozstrzygnął jej uregulowania. Nowe przepisy dotyczące przepisów wywoływały wątpliwości i spory, które praktyka sądowa musiała poprawnie rozstrzygać.⁶⁸⁹

W kwestii *timesharingu*, który już znajduje się w odrębnej ustawie pozakodeksowej, a także w Kodeksie cywilnym w art.270¹ Komisja proponuje dalsze zmiany. Obecnie, aby umożliwić ustanawianie *timesharingu* w formie prawa rzeczowego jest on uznawany za formę użytkowania. Komisja w Zielonej Księdze proponuje ustanowienie odrębnego prawa rzeczowego odpowiadającego funkcjom *timesharingu*.

Institucja hipoteki jest podstawowym sposobem zabezpieczania wierzytelności na nieruchomości w Polsce. Zielona Księga Komisji proponowała włączenie całości przepisów materialnych (nie tylko tych z ustawy z 1982r.) o hipotece do przyszłego K.c. Przedstawiono stanowisko, że należałoby dokonać gruntownej modernizacji tej instytucji z naciskiem na kwestie akcesoryjności i jego zakresu. Komisja w 2006r. stwierdzała, że możliwości przystosowania hipoteki do nowoczesnych technik kredytowania jest ograniczona. Ze

⁶⁸⁶ Ustawa z dnia 30 maja 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 116, poz. 731.

⁶⁸⁷ *Sprawozdanie Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego za rok 2008*, s. 2.

⁶⁸⁸ *Sprawozdanie z działalności Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego za rok 2009*, s. 5.

⁶⁸⁹ G. Bieniek, *Założenia konstrukcyjne służebności przesyłu de lege lata i de lege ferenda*, w: *Współczesne problemy prawa prywatnego, Księga pamiątkowa ku czci Profesora Edwarda Gniewka*, Warszawa 2010, s. 9-18.

względu na ściśle przywiązanie hipoteki do zabezpieczonej wierzytelności, zmiany polegające na częstych zmianach przedmiotowych i podmiotowych wierzytelności są ograniczone. Hipoteka zabezpieczała określona wierzytelność, nie było możliwości na tej samej hipotece zabezpieczenia innej wierzytelności. Przedstawiono również propozycje zmian uwzględniających stworzenie jednolitej *eurohipoteki*.⁶⁹⁰

Zmiany w hipotece w kierunku zwiększenia jej efektywności i elastyczności podjęto na podstawie ustawy z 26 czerwca 2009r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz niektórych ustaw. Zmiany te weszły w życie od 20 lutego 2011r.⁶⁹¹ Ustanowiono jednolitą instytucję łączącą cechy dotychczasowej hipoteki zwykłej i kaucyjnej, uregulowano kwestie, które wywoływały spory w orzecznictwie i nauce prawa. Dzięki nowelizacji ujednolicono przepisy materialnoprawne i procesowe.⁶⁹²

Dużo rozważań w swoich pracach Komisja poświęciła instytucji długu gruntowego. Jest to prawo rzeczowe nieakcesoryjne, a więc niezwiązane z daną wierzytelnością umożliwiające zabezpieczanie wierzytelności pieniężnych, niezależnie od istnienia wierzytelności i osoby właściciela. Powszechnie uznaje się ją za nowoczesną i bardziej elastyczną formą zabezpieczania wierzytelności niż hipoteka. Koncepcja wprowadzenia długu gruntowego w Zielonej Księdze przedstawiała podobne rozwiązania w innych ustawodawstwach europejskich np. w Niemczech (dług gruntowy), Szwajcarii (list hipoteczny), krajach skandynawskich (listowe prawa zastawnicze), Austrii (możliwość rozporządzania miejscem hipotecznym). Wskazywano też na doświadczenia krajów Europy środkowo-wschodniej, Węgier, Estonii i Słowenii. Zielona Księga opowiadała się za przyjęciem wzorów niemieckich z pewnymi modyfikacjami.⁶⁹³ Ostatecznie Komisja Kodyfikacyjna zrezygnowała z tej instytucji, pomimo zaawansowanych prac. Została ona uznana za zbyt niebezpieczną. Głównym czynnikiem takiej decyzji był fakt, że jest to obciążenie abstrakcyjne mogące swobodnie puścić w obieg. Brak tej instytucji ma załagodzić reforma hipoteki, która weszła w życie 20 lutego 2011r.⁶⁹⁴

Co do praw zastawniczych w Zielonej Księdze Komisji zaproponowano uregulowanie jednolitej instytucji przewłaszczenia na zabezpieczenie w księdze Kodeksu cywilnego dotyczącej praw rzeczowych. Obecnie jest to nierozwinięta i fragmentaryczna instytucja

⁶⁹⁰ Z. Radwański (red.), *Zielona Księga ...*, s. 76-78.

⁶⁹¹ Ustawa z dnia 26 czerwca 2009 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. nr 131, poz. 1075.

⁶⁹² *Sprawozdanie Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego w Kadencji 2006-2010*, s. 3.

⁶⁹³ Z. Radwański (red.), *Zielona Księga ...*, s. 78-81.

⁶⁹⁴ R. Reiwer, *Kodeks pisany dla obywatela ...*, s.16.

zawarta w prawie bankowym i prawie upadłościowym i naprawczym. Przewłaszczenie na zabezpieczenie funkcjonowałyby w formie umowy powierniczej, co ważne zastanawiano się nad jej skutecznością wobec osób trzecich. W ujęciu Zielonej Księgi zastaw należałoby umieścić całości w Kodeksie cywilnym, zamiast sytuacji rozproszenia w wielu aktach prawnych. Po uporządkowaniu zastawu i jego rodzajów postuluje się opracowanie zasad ich pierwszeństwa biorąc pod uwagę czas ich powstania. Postulowane jest zrezygnowanie z zastawu skarbowego istniejącego poprzez wpis u rejestrach prowadzonych w urzędzie skarbowym jak też nie ma uzasadnienia dla zastawu na rzeczach ruchomych wniesionych do domu składowego. Podejmowano kwestię przewlekłości i formalizmu przy ustanawianiu zastawów, proponuje się zrezygnowanie z konstytutywnych wpisów w rejestrze zastawów na rzecz rejestru mającego funkcje informacyjne. Zielona Księga podjęła temat nieakcesoryjnego prawa zastawu oraz form zaspokajania wierzytelności zabezpieczonej zastawem np. poprzez licytację komorniczą.⁶⁹⁵ Prof. J. Gołaczyński członek Komisji Kodyfikacyjnej zwraca uwagę na niecelowość inkorporowania do przyszłego Kodeksu cywilnego zastawu na statkach i zastawu morskiego, ze względu odmienną konstrukcyjną tej instytucji i status regulacji szczegółowej. Zastaw na rzeczach wniesionych do domu składowego również nie powinien znaleźć się w przyszłej kodyfikacji z powodu znikomego stosowania w praktyce tej instytucji. J. Gołaczyński potwierdza konieczność uregulowania w Kodeksie cywilnym zastawu rejestrowego, skarbowego i finansowego, gdyż występują w obrocie cywilnoprawnym najczęściej. Mają one znaczenie dla praktyki obrotu i zachodzi pewna potrzeba ujednoczenia przepisów, już wspomniana w Zielonej Księdze Komisji. Pomimo nowelizacji zachodzi potrzeba zrewidowania instytucji administratora zastawu rejestrowego i zaspokojenia zastawy w postępowaniu sądowym i pozasądowym. Nie jest zasadne utrzymywanie regulacji cywilnoprawnej dotyczącej zastawu w Ordynacji podatkowej. Prof. Gołaczyński postuluje powołanie nowego rodzaju zastawu rejestrowego zwanego przymusowym. Miałyby on dochodzić do skutku poprzez ustanawianie go przez sądy w formie wpisu do rejestrów zastawów na mocy decyzji odpowiedniego organu albo na wniosek wierzyciela na podstawie prawomocnego tytułu wykonawczego na wzór hipoteki przymusowej. Zastaw rejestrowy obok swojej formy umownej miałby wchłonać dotychczasowe formy zastawów przymusowych (np. skarbowy) i przez to przebudowałyby całą konstrukcję rejestrów zastawu. Organizacja rejestru zastawów miałaby być uregulowana pozakodeksowo ze względu na dużą

⁶⁹⁵ Z. Radwański (red.), *Zielona Księga ...*, s. 81-83.

ilość przepisów technicznych i normy określające jego formę elektroniczną. Kolejnym rozwiązaniem dotyczącym zastawu byłoby wprowadzenie zastawu zwykłego nieregularnego, brak takiej regulacji powoduje liczne problemy prawne i faktyczne.⁶⁹⁶

⁶⁹⁶ J. Gołaczyński, *Zastaw...*, s. 173-174; O propozycji wprowadzenia przepisów ogólnych dotyczących zastawu czytaj *Ibidem*, s. 174-179.